

Mit akar az állam az árampiacon?

Jenei Miklós

A jövő év a fordulat éve lesz a magyar energetikában, az állam minden fontosabb területre betenné a lábát. Cikksorozatunk első részében az államosítás szándékának érzelmi és racionális szálait próbáltuk meg felgöngyölíteni a privatizációtól a Mol felvásárlásáig, második cikkünkben azt nézzük meg, hol van jelen most az állam a villamos-energia piacon, milyen irányt vehetnek a következő évek hódításai.

Eltekintve a lakosságnak attól a részétől, akiknek már önmagában az is örömet okoz, ha állam úgy általában megvesz valamit, a többség [szívesen osztogna](#) annak hasznán is. Az állami tulajdon ugyanis nem lehet öncél: ha a visszahódított energiacégek hosszú távon sem nagyobb biztonságot, sem alacsonyabb árakat nem hoznak, csak a politika játszótérét bővítik, akkor a megvételük erősen megkérdőjelezhető.

Arról, hogy mit érdemes állami kézben tartani, és mit a piacra bízni, [előző cikkünkben](#) elvi szinten már szó esett, ezúttal az árampiachoz kapcsolódva a konkrét cégeket vesszük sorra. Hol van szükség több, hol kevesebb állami tulajdonra? Hogy a kérdéshez közelebb kerüljünk, érdemes látni, milyen kihívásokkal szembesül a következő évtizedekben a magyar energiapolitika, melyek azok a világgazdasági tendenciák, amelyekkel számolnia kell, akár tulajdonosi, akár szabályozói, ösztönző szerepben gondolkodik.

Nagyobb fogyasztás, több erőmű

Az első, amit nem hagyhat figyelmen kívül, az áram iránti kereslet növekedése. Ha a tendencia az energiahatékonyságot növelő beruházásokkal bizonyos mértékig lassítható is, a gazdaság remélt élénkülésével párhuzamosan az áramfogyasztás biztosan nőni fog a következő években. Becslések szerint a tavalyi 40 TWh-os éves fogyasztás negyven év múlva akár a 70-80 TWh-ot is elérheti, a Mavir évi 1,5 százalékos növekedéssel számol. Ha húszszázalékos hatékonyságjavulást tudunk elérni energiafelhasználás és -termelés területén, 2030-ra akkor is tíz-tizenöt százalékkal fog növekedni az igény. A kieső mátrai és vértesi szenes erőműkapacitást épp csak pótolják a [tervezett megújulók](#) (NCST), a jelenlegi szint feletti kapacitást elsősorban gázos erőművek adhatják. Ha nem épül elég új erőmű, összeomlik a rendszer.

Kedvezőbb gázkeplet kell

A második trend, amivel számolni kell, a földgáz árának növekedése. A gáz 2030 körül el fogja érni a kitermelési csúcst, ami az árakat biztosan az égbe repíti majd. Magyarország jelenleg 80 százalékban orosz importgázt használ, egyoldalú függésünkön elemzők szerint érdemben nem is fogunk tudni csökkenteni a következő néhány évtizedben. Az orosz földgáz jelentős részét az olaj világgpiaci árához rögzített árkeplet szerint, hosszú távú gázszerződésen vesszük, a szerződést annak idején – a régióban a legrosszabb feltételekkel - még a Mol kötötte, a kétezres évek elején a gázüzletággal együtt az E.On Földgáz Trade örökölte.

Mivel az áramot előállító magyar erőműpark döntő többsége gázzal működik, a drága fűtőanyag az áramtermelés költségeit is növeli, a magas energiaárak rontják az ország

versenyképességét. A hosszú távú gázszerződések 2015-ben lejárnak, hogy azt az E.on milyen feltételekkel, milyen képlet szerint köti újra, az a gazdaság egésze szempontjából meghatározó, így a kormánynak is [minden igyekezetével](#) azt kell ösztönöznie, hogy a lehető legalacsonyabb árat alkudjuk ki az oroszokkal.

Csökkenteni kell a kibocsátást

Az áramfogyasztás várható növekedése és az egekbe szökő gázárak láttán, logikus lépés lenne újra megnyitni a szénbányákat, száz évre elegendő lignitvagyonnal rendelkezünk. Megháromszorozhatnánk a mátrai erőmű kapacitását, csökkenthetnénk a gáztól való függőségünket, szenes erőművekkel elégíthetnénk ki a növekvő keresletet. Csakhogy itt jön be a harmadik szempont, ami a kormány energiapolitikai lehetőségeit alapvetően behatárolja: az unió elvárásai szerint a következő évtizedekben lényegében le kellene nulláznunk a szén-dioxid kibocsátásunkat. Hiába áll rendelkezésünkre a hazai szénvagyon, elégetése hosszú távon olyan környezeti károkat okoz, amelyeket ha belekalkulálunk a termelői árba, az jóformán ellehetetleníti a szenes áramtermelést. (A szén-dioxid kibocsátást némileg csökkentheti az úgynevezett CCS technológia elterjedése, amely a leválasztott CO₂ föld alatti tárolását teszi lehetővé, ez azonban újabb környezetvédelmi kérdéseket vethet fel, ráadásul a beruházás költségei szintén beépülnek az áram árába.)

Hogy az áramtermelés költségei szempontjából is alapvető, 2015-ben lejáró, hosszú távú gázszerződések kedvező feltételekkel való megkötését milyen eszközökkel – köztük akár új állami tulajdonnal - segítheti a kormány, arról a következő cikkünkben lesz szó. Most csak a árampiacra koncentrálnunk, és arra, hogy - a fenti kihívások figyelembevételével - hol lehetnek az államnak valódi feladatai, és melyek azok a területek, ahol kimondottan káros, ha beteszi, vagy bennhagyja a lábát.

Az iparág

Korábban a villamos-energia ipar minden szintjén az állami MVM volt a tulajdonos, erőműveiben megtermelte az áramot, az átviteli hálózaton keresztül eljuttatta az elosztócégeihez, akik azt tovább adták a fogyasztóknak. Mára, a privatizációs, majd az unió által is szorgalmazott liberalizációs folyamat eredményeként ez megszűnt: a termelés, elosztás és a kereskedelem szintjén is részt vesznek magáncégek. Az MVM azonban még mindig erős, a lakossági szolgáltatást leszámítva az iparág minden szintjén meghatározó szereplő.

Jelenleg tizenhárom 50 MW fölötti erőművet és több mint kétszáz kiserőműveket üzemeltető társaság van az országban. Bár a 95-ös privatizáció során a francia EdF, a német RWE, a német E.On, és amerikai AES több erőmű tulajdonjogát megszerezték, az állami MVM a nagyoknál még mindig a jegyzett tőke közel 60 százalékát tulajdonolja, és a kisebbek között is komoly erőműpark van a birtokában, a hazai szélerőmű-kapacitás 15 százaléka az övé. A Dunamenti és a Mátrai erőmű negyedét, a Paksi atomerőműnek és a Vértesi Erőműnek csaknem száz százalékát birtokolja, több gázerőműve van és részesedése az új bakonyi csúcserőműben is.

Az atomerőműben szinte szükségszerű az állami tulajdon, annak ugyanis az átlagosnál jóval nagyobb a beruházási költsége és lassabban is térül meg, mint egy átlagos erőmű. A piac nálunk jobb szabályozói és gazdaságpolitikai környezetű országokban sem képes

tőkeköltésű finanszírozást biztosítani a szakmai beruházók számára, csak ha az állam komoly tulajdonosi szerepet és garanciákat vállal a beruházási fázisban.

Pakson jelenleg négy 500 megawattos blokk üzemel, a parlament az üzemidő meghosszabbításáról döntött és megadta az elvi engedélyt újabb blokkok építésének előkészítésére is. Bár a fukusimai erőműbaleset jelentősen csökkentette az atomenergia társadalmi elfogadottságát - Németország egyenesen [száműzte az atomenergiát](#) és 2022-re teljesen szakít vele - ráadásul az itthon tervezett kb. 2000 milliárdos gigaberuházás részletei is [meglehetősen homályosak](#), az újabb 2000 megawatt megépítése a növekvő áramigények egy részét biztosan fedezné, és a szén-dioxid kibocsátást is csökkentené. Az ellenzők szerint azonban ugyanezt ennyi pénzből atom nélkül is meg lehetne oldani, érthetetlen, miért erőlteti az állam ennyire a nukleáris energiát. Szerintük a bővítés mellett leginkább politikai érvek szólnak.

Ilyen lehet többek között a kivitelező kiléte. Bár japán, német és francia technológia is [szóba jöhet](#) a bővítésnél, egyes elemzők tényként kezelik, hogy végül az oroszok nyerik a projektet, az ugyanis megerősíthetné a magyar tárgyalási pozíciókat is a hosszú távú szerződések kapcsán is. "Az oroszok szeretik csomagban tárgyalni az ügyeket, ha mi olcsóbb gázt szeretnénk, ők cserébe a paksi beruházást kérhetik, már ha azt nem ígértük már oda nekik a Szurgut-pakettért cserébe" - mondta egy az orosz tárgyalási technikákat jól ismerő forrásunk.

A forgatókönyvek között szerepel egy olyan is, amelyik a most tervezett bővítésen túl egy második, 2000 megawattos bővítéssel is számol, ennek azonban a REKK szerint minden szempontból reális alternatívája lehet a megújuló szerepének felértékelése. A kutatóközpont úgy kalkulál, hogy Paks bővítése nélkül, és a megújuló jelenleg tervezett részaránya (NCST) mellett lenne a legdrágább az áram ára, és a szén-dioxid kibocsátás is magas lenne.

Hogy honnan lesz az államnak 2000 milliárdja a paksi bővítésre, egyelőre kérdéses. Az új nukleáris kapacitás ráadásul további erőművek - például egy szivattyús-tározós - megépítését is szükségessé teheti, természetesen szintén állami tulajdonnal.

A szivattyús-tározós erőmű egy alsó és felső tározó tóból áll, amelyek között egy szivattyúval feltárolják a vizet és egy vízturbinán keresztül visszaeresztik az alsó tóba, villamos energiát termelve. Amikor a villamosenergia-rendszerben energiatermelési kapacitás többlet van, akkor az olcsó energiából fogyaszt a berendezés (feltolják a vizet), majd csúcsidőben, amikor a termelési kapacitások szűkében vagyunk, energiát termel (a turbinát hajtva leeresztik). Valójában tehát egy ilyen erőmű nem termel, hanem kvázi tárolja az áramot, az folyamatosan termelő alaperőművel kapacitásának jobb elosztását teszi lehetővé.

A szivattyús-tározós erőmű a Pakson megtermelt éjszakai áramfelesleget tudná tárolni, rugalmasabbá tenné a villamos-energia rendszert, nagy lökést adhatna a [szélerőművek terjedésének is](#). Az energiapolitika a tervezés szintjéig már többször eljutott, a helyszínnek között pedig többek közt a Vértes és a Mátra is felmerült, környezetvédelmi megfontolásból azonban eddig mindig visszatáncolt a kormányzat. A jelenlegi energiapolitikai tervek között mindenesetre nem szerepel tározós erőmű, inkább a környező országok kapacitásaira támaszkodnánk.

Az állam ennyi volt

A tározós és az atomerőműhöz hasonló, hatalmas beruházási költségű, és inkább rendszerszinten megtérülő beruházásokat leszámítva termelői oldalon nem sok állami-tulajdonosi feladat van. És nem csak azért nem, mert az integrált állami óriásvállalat ránehezedhet a piaci versenyre, de azért sem, mert egész egyszerűen nincs annyi pénze, hogy a teljes hiányzó kapacitást előteremtse. A legokosabb, ha az állam - végiggondolt stratégia mentén - minden eszközzel a beruházásokat próbálja ösztönözni.

"Ebben a helyzetben ésszerűtlen, ha az állam olyan kapacitásokban szerez tulajdont, amit a piac - megfelelő ösztönzőkkel - magától is megépít, az MVM által megvett [Hungarowind](#) szélenergiapark például tipikusan ezek közé tartozik" - állítja az egyik kiserőműveket üzemeltető cég vezére. Szerinte a megújuló energia kiszámítható, [tervezhető környezetben](#) kimondottan jó üzlet, ha a kormány nem változtatgatja kéthetente a jogszabályokat, és kijelöli az egyértelmű, hosszú távú célokat, akkor sorban állnak a beruházók. "Az elmúlt évek szabályozása mindig az aktuálisan legerősebb lobbierdek felé hajlott, a torz támogatási rendszerben például a megújulóknak szánt pénz jelentős részét olyan - budapesti, debreceni - kapcsoltan termelő nagyerőművek szívták el, akiknek eredetileg nem is lett volna helye a rendszerben" - tette hozzá. „Ha nem látni előre, hogy milyen irányt vesz a politika, és a pénzügyi szektor nem tud számolni a megtérüléssel, senki nem kezd erőműépítésbe, vagy fejlesztésbe. Jól látszik, hogy a piac most is kivárára játszik” – mondta egy másik cégvezető.

Az átviteli rendszert a Mavir tulajdonolja, a cég 2003-ig közvetlenül MVM alá tartozott, aztán kikerült onnan és az állami óriástól függetlenül, de továbbra is állami tulajdonban működött. A probléma ezzel az volt, hogy maga az alaphálózat továbbra is az MVM-nél maradt, míg a hálózatfejlesztési feladatok engedélyileg a rendszerirányítóhoz tartoztak. A helyzet ideális feloldása az lehetett volna, ha magát az alaphálózatot is kiemelik az MVM-ből, ennek azonban éppen az ellenkezője történt: a Mavirt visszaintegrálták, 2006-ban újra az MVM részévé vált. Ennek egyértelmű hátránya, hogy felmerülhet a gyanú, hogy a vertikum egészében érdekelt tulajdonosa számára előnyöket biztosít más piaci szereplőkkel szemben, nehezíti az egészséges verseny kialakulását.

"Arra, hogy a rendszerirányítónak ki legyen a tulajdonosa, arra Európa-szerte sincs egységes gyakorlat, vannak teljes mértékben állami tulajdonban, vagy többségi állami irányítás mellett működő társaságok, és nyilvános társaságok is. A vertikálisan integrált modell egyértelműen visszaszorulóban van, ahol megmaradt a társaság zárt jellege, ott is inkább közvetlen állami kézbe vonták a rendszerirányítót. A meghatározó állami tulajdon leginkább az újonnan csatlakozott országokat jellemzi" - mondta egyik forrásunk, aki szerint a Mavir [jövedelmezősége](#) a régiós országok rendszerirányítóinál rosszabbnak mondható.

Az 1995. év során lezajlott privatizációval a hat áramszolgáltató önálló részvénytársasággá vált. A Budapestet uraló Elmű és az Észak-Magyarországon szolgáltató Émász közvetett tulajdonosa, a EnBW: 27,25 százalékkal rendelkezik az Elműben, az Émászban pedig a részvények 26,83 százalékát birtokolja. A Démasz mintegy 750 ezer fogyasztót lát el villamos energiával az ország dél-keleti részén, amely a Magyarországon szolgáltatott összes villamos energia 11,3 százalékát teszi ki, tulajdonosa a francia EDF.

Dél-Dunántúlon a száz százalékban E.On tulajdonolta Dédász (EDD) végzi az elosztói tevékenységet, az észak-dunántúli Édász (EED) felét a 1995 decemberben lezajlott

privatizáció során a francia EDF France vásárolta meg, amelynek a felét 1997-ben eladta a Bayernwerknek. A társaság jelenlegi főrésztvényese a Bayernwerk-ből alakult E.On. Hat megyére kiterjedő ellátási területe 18 224 négyzetkilométer, melyhez 38 város és 826 község és több mint 900 ezer fogyasztó tartozik. Szintén az E.On a főrésztvényes a tiszántúli Titászban (ETI), amelyen először az Isar-Amperwerke AG, az ÁPV Rt. és az önkormányzatok osztoztak. Az Isar-Amperwerke részesedését 2000-ben vette át a német cég.

Az Émászban az MVM még 2008-ban 8,6 százalékos részesedést szerzett, az Elmüben 12,5 százalékot. A társaság célja az volt, hogy minden magyarországi áramszolgáltatóban visszaszerezzen részesedéseket, amelyeket a privatizációnál elvesztett. Az MVM tavaly még intenzív tárgyalások folytattak az E.On-tulajdonú magyarországi áramszolgáltatókban az MVM esetleges részesedésszerzéséről.

A villamos-energia vételezés során az egyetemes szolgáltató vagy a versenykereskedő csak magát a villamos energiát biztosítja, azonban a hálózati hozzáférést a hálózat tulajdonosa, az elosztói engedélyes teszi lehetővé. Az elosztói hálózatok valójában kis helyi monopóliumok, hiába vált valaki kereskedőt, továbbra is ugyanazon a mérőórán olvassák le a fogyasztását, ugyanazon a drótokon keresztül jut áramhoz. Az állami feladata, hogy a hálózat karbantartására, fejlesztésére ösztönözze a társaságokat, valós költségeket tükröző árakat állapítson meg, és akadályozza meg, hogy az elosztótársaságok kiszorítsák az esetlegesen belépő kereskedőket.

Magyarországon 92 vállalat rendelkezik kereskedői engedéllyel, ezeknek körülbelül a negyede tevékenykedik aktívan. Mára elvileg minden fogyasztó szabadon megválaszthatja, melyik kereskedőtől vásárol villamos-energiát, a mesterségesen alacsonyan tartott árak miatt ugyanakkor a kiskereskedőknek nem éri meg az egyetemes szolgáltatásban lévő fogyasztókért versenyezni, a piac gyakorlatilag ebben a szegmensben mozdulatlan maradt.

"Európában az egyetemes szolgáltatás ára jellemzően magasabb, mint a versenypiaci ár, ez egy a piacinál magasabb szintű, kiszámíthatóbb és kényelmesebb szolgáltatás, cserébe meg is kéri az árát. A hazai politikai gyakorlat azonban olyan árakat határoz meg, ami alá nem lehet licitálni" - állítják forrásaink. A kereskedői oldal - akár csak a termelői - az iparágban az a része, ahol elvi szinten adott a verseny lehetősége, itt semmi keresnivalója nincs az államnak, elég, ha olyan jogszabályokat teremt, amelyek a belépési korlátokat csökkentik.

Az MVM-nek bár határozott szándéka volt, hogy visszaszerezze a kapcsolatot a lakossági fogyasztókkal - ez ugyanis az a terület, amit teljesen elvesztett a privatizációval, és lényegében azóta sem tudott visszaszerezni - az alacsony hatósági árak mellett ez jelenleg nem tűnhet üzletileg vonzó célpontnak.

Nem itt lesznek a nagy hódítások

A következő évek beígért nagy hódításai tehát nem az árampiacon várhatóak, az állami tulajdonú MVM már így is az iparág [meghatározó szereplője](#), a lakossági értékesítést leszámítva a teljes vertikumban jelen van. Fontos, az állami tulajdont érintő lépés lehet a paksi atomerőmű bővítése, vagy bővítései, vagy akár egy tározós erőmű megépítése, megkerülhetetlen feladat a megújuló erőműveknek a jelenleginél átgondoltabb és hatékonyabb támogatása, az erőműberuházások ösztönzése.

A [kiserőművek](#), vagy kereskedőcégek tulajdonlása az állam feladataitól távol eső feladat, a legnagyobb hódítások azonban valószínűleg nem is itt lesznek, az előzetes tervek szerint a nagy államosítások [inkább a gázpiacon](#) várhatóak. Hogy ezekre szükség van-e, és ha igen akkor miért, azzal a következő cikkünkben foglalkozunk.

A cikk megjelent az Indexen, 2011. június 6-án:

http://index.hu/gazdasag/magyar/2011/06/06/aram_es_allam/

(Cikkünk az Energiaklub Energia Kontroll Program támogatásával készült. Köszönjük a Társaság a Szabadságjogokért jogi közreműködését.)